

Opsporing verzocht – Gouwenaar Adriaan Loos ontsnapt na doodslag.

Gouda, 14 oktober 1731

“Val toch dood, mens”. Met een harde klap slaat Adriaan Loos de deur van zijn ouderlijk huis in het klooster achter het Goudse tuchthuis dicht. Zijn moeder Grietje in tranen achterlatend. Adriaan had zich in een dronken bui laten ronselen als matroos op een schip van de VOC. Zijn vader Jan Loos was in woede uitgebarsten en had hem de deur gewezen, ondanks de smeekbeden van zijn vrouw.

Het kan Adriaan weinig schelen. Hij kijkt niet meer achterom en is onverschillig voor de tranen van zijn moeder. Hij zal hen nooit weer terugzien, maar dat kan hij op dit moment nog niet weten.

Hij beent met grote stappen via de Tiendeweg naar de Vogelenzang. Een hond die naar hem begint te blaffen schopt hij van zich vandaan. Net op dat moment hoort hij de klok van de toren van de Sint Jan. Zes uur, de zondagmiddag is ten einde. Hij lust nog wel een flinke borrel voor hij die avond naar Amsterdam zal vertrekken. Er is nog wel tijd voor, denkt hij. En in de Vogelenzang zijn kroegjes genoeg. De laatste keer had hij zich bezopen in de “Admiraal Tromp”, dronken gevoerd door een ronselaar die hem een contract liet tekenen als matroos. Even aarzelt hij. Zal hij nog afscheid gaan nemen van Roos, die een beetje verkikkerd op hem is. Maar dan ziet hij bij een van die kroegjes Jan Pot staan. Jan staat met zijn glas in de hand voor de kroeg op straat. “Hé Jan geef mij ook eens een zopie”. Roos was hij alweer vergeten. Jan Pot kent die klaploper van een Loos wel. “Als jij een rondje geeft, Adriaan dan krijg je er daarna een van mij”. Dat is tegen het zere been van Adriaan. “Jij hoerenjong”, schreeuwt Adriaan, “te gierig zeker om een arme matroos iets te

gunnen voordat hij uit Gouda vertrekt". Vervolgens geeft hij Jan een stoot zodat het glas uit zijn handen valt. Dat laat Jan niet op zich zitten en hij grijpt Adriaan bij zijn wambuis. Alle rollebollend gaan ze door de Vogelenzang tot op de brug bij de Speldemakerssteeg. Op de brug gekomen slaan ze flink op elkaar in. Het gaat er bepaald niet zachtzinnig aan toe. Adriaan is beresterk en slaat wild om zich heen, maar ook Jan laat niet met zich spotten. Hij deelt een paar rake klappen uit. Hun kabaal trekt veel bekijks. Toeschouwers komen uit alle hoeken en gaten aangelopen en vormen een grote kring om de kemphanen. Enkele vrouwen in het publiek zijn zo moedig om de twee vechtersbazen uit elkaar te trekken. "Kappen nu", zeggen ze. Jan kiest eieren voor zijn geld en denkt laat ik maar de wijste zijn. Hij keert om en loopt terug naar zijn stamkroeg. Maar dat pikt Adriaan niet. Hij is al behoorlijk opgefokt, eerst door de ruzie thuis en daarna door de botte weigering van Jan om hem een borrel te geven. Dus vliegt hij opnieuw op Jan af en begint hem weer met zijn vuisten te bewerken. Jan loopt echter onverstoord door en probeert Adriaan van zich af te schudden. Vuil schud je van je af, mompelt hij zachtjes, maar wel zo dat de omstanders het kunnen verstaan. Dat maakt Adriaan kwader en kwader. Onverwachts trekt hij een groot mes uit zijn zak. "Ik zal je krijgen hoerenjong" roept hij. "Ik rijg je aan mijn mes, ik geen drank dan jij ook niet". Hij steekt vervolgens Jan met zijn mes in de rug. Jan Pot heeft dit absoluut niet zien aankomen. Hij schrikt, kijkt achterom en valt plotseling neer op straat. Enkele omstanders schieten toe om Jan eerste hulp te verlenen. Adriaan maakt van de consternatie gebruik om er als een haas vandoor te gaan. De meeste toeschouwers blijven verlamd van schrik staan. Dat biedt Adriaan de kans om te ontsnappen. Dienders zijn in geen velden of wegen te bekennen, die mijden deze buurt als de pest. Veel te gevaarlijk vinden ze, als ze er al heen moet dan alleen met een hele ploeg en zeker niet alleen. Adriaan rent weg uit de Vogelenzang, naar de Tiendeweg en vervolgens door de Tiendewegspoort naar buiten de stad. Als hij maar eenmaal ver buiten Gouda is dan ziet hij wel weer verder. Zo ontsnapt hij aan zijn mogelijke achtervolgers. Hij weet dat hem de doodstraf wacht als hij gepakt wordt als straf voor zijn lafhartige daad. Nadat hij de stad verlaten heeft kijkt hij nog één keer achterom, naar Gouda zijn geboortestad. Een stad die hij wel nooit meer terug zal zien. Dat besef begint nu wel tot hem door te dringen. Een toekomst met Roos kan hij nu ook wel schudden. Met gebogen schouders sjokt hij verder al verder weg van Gouda. Dan vermant hij zich en begint weer te rennen, te rennen alsof de schout en zijn rakkers hem al op de hielen zitten. Niets is echter minder waar. Daar verdwijnt Adriaan, weldra geheel opgeslokt door de invallende duisternis.

Ondertussen ligt Jan Pot op straat in de Vogelenzang. Omstanders tillen hem op en brengen hem naar binnen in een van de herbergen. Zijn wond wordt verzorgd door een inmiddels te hulp geroepen chirurgijn. Die kan alleen maar

vaststellen dat Jan levensgevaarlijk gewond is. Hij laat Jan overbrengen naar het gasthuis. Hulp en verpleging mogen echter niet baten. Jan bezwijkt vijf dagen later aan zijn verwondingen. Sectie wijst uit dat de messteek van Adriaan in de rug van Jan tussen de ribben was gegaan en dat zijn milt en andere organen zwaar waren beschadigd.

Gouda, ruim drie maanden later, 18 december 1731

Willem van den Kerckhoven, de net benoemde baljuw van Gouda, schrijdt naar zijn zetel voor de eerste zitting van de Goudse vierschaar die hij in deze functie bijwoont. Hij oogt zeer zelfverzekerd, ondanks zijn handicap. Hij mist zijn linkerhand. Zijn zelfverzekerdheid is geen wonder want hij is gepokt en gemazzeld als bestuurder van deze stad. Hij is al vele malen schepen en burgemeester geweest. Hij heeft dus ook al vele malen een zitting van de vierschaar bijgewoond. Nu is hij net voor een periode van zes jaar benoemd tot baljuw. Maar dit is wel voor hem zijn allereerste criminele rechtszaak, waar hij als eiser optreedt.

Samen met zijn kompaan, de Goudse burgemeester Huijbert van Eijck, maakt hij de dienst uit in de stad. Niets gebeurt er zonder dat zij het goedvinden. Hij ziet dat zijn vriend inmiddels ook samen met twee andere burgemeesters plaatsgenomen heeft. Ze wisselen snel wat blikken van verstandhouding uit.

Willem van den Kerckhoven
(1678-1758)
Schilderij van Jan Vollevens de jonge
circa 1725

Van de Kerckhoven weet dat hij onvoorwaardelijk kan rekenen op de steun van zijn vriend Van Eijck. Maar ook diverse andere leden van de magistratuur hebben hun positie te danken aan de tandem Van den Kerckhoven/van Eijck. De

anderen beseffen dat tegenwerken van het duo hun baan kan kosten. Voor veel tegenstand behoeft de baljuw van Gouda dan ook niet bang te zijn. Zes van de zeven schepenen hebben inmiddels ook hun zetels ingenomen. Burgemeester Reijnier Crabeth en een schepen zijn verhinderd. Ernstig kijken de bepruikte heren elkaar aan. Het is dan ook een gewichtige zaak waarvoor ze bijeen zijn geroepen. De Goudse vierschaar moet een oordeel vellen in een geruchtmakende moordzaak. Een zaak die de gemoederen in Gouda flink heeft beziggehouden in de afgelopen drie maanden. Er is helaas wel een probleem. Hoewel de dader bekend is, ene Adriaan Loos, is hij niet aanwezig. Hij wist de dans te ontspringen.

Van den Kerckhoven neemt het woord. Knarsetandend moet hij vaststellen, dat zijn voorganger Melchior Snels er niet in geslaagd is om met hulp van zijn dienders Adriaan in de kraag te vatten. Tot viermaal toe is Loos gedagvaard, maar hij heeft geen enkele keer gevolg gegeven aan de oproep om zich voor zijn daad te verantwoorden. Geen wonder zou je denken. Natuurlijk beseffen de heren regenten ook dat Loos zich nooit vrijwillig zal melden. Ook is niemand erin geslaagd om hem buiten Gouda op te sporen. De vorige baljuw heeft overal naspeuringen laten verrichten. De vogel is definitief gevlogen. Zijn doodvonnis is echter spreekwoordelijk al lang getekend.

Van de Kerckhoven schetst nog eens uitvoerig wat er op die 14^e oktober in de Vogelenzang is voorgevallen. Ook doet hij verslag van de verwonding die is toegebracht aan het slachtoffer, Jan Pot. Een verwonding die zo ernstig was dat het slachtoffer geen schijn van kans had om te overleven.

De baljuw concludeert dat Adriaan Loos schuldig was aan doodslag van een stadgenoot. Dit is een, zo zegt hij, verschrikkelijke en verfoeilijke zaak, die strijdig is met alle goddelijke en wereldlijke wetten. Zo'n lafhartige moord valt niet te tolereren en moet dus op de strengst mogelijke manier bestraft worden.

Maar ja, de verdachte is voortvluchtig. Dan zit er maar een ding op. U moet, zegt hij met stemverheffing en kijkt de leden van de magistraat een voor een aan, u moet deze onverlaat, deze misdadiger voor 100 jaar verbannen uit Holland, West-Friesland en Utrecht. En mocht hij de euvele moed hebben om zich hier te vertonen dan zal hij door de beul van Haarlem alsnog met het zwaard onthoofd worden.

De Goudse magistraat volgt vanzelfsprekend de eis van de baljuw. Adriaan Loos wordt bij verstek veroordeeld tot 100 jaar verbanning en tot de doodstraf mocht hij zich toch hier vertonen. Ook worden zijn bezittingen verbeurdverklaard. Maar veel zal dat wel niet opgeleverd hebben.

Ja, Adriaan is op tijd de dans ontsprongen, maar Gouda ziet hij nooit weer terug en ook zijn ouders niet meer en ook zijn vriendin Roos niet meer. Dat had hij natuurlijk niet beseft toen hij boos de deur van de ouderlijke woning achter zich dicht sloeg op die zondagavond in oktober en hen dood wenste. Een dood die niet zijn ouders maar de onschuldige Jan Pot ten deel viel.

Waar Adriaan gebleven is ...? Niemand weet het antwoord op die vraag. Mogelijk is hij onder valse naam vertrokken naar Indië, een niet ongebruikelijke ontsnappingsroute voor gezochte misdadigers in die tijd.

Jan Lafeber